

A kisiskoláskori szövegalkotás tanítása – másképpen

A magyar nyelv oktatásának egyik legproblematisabb területe a szövegalkotás, a fogalmazás tanítása. Egy szöveg létrehozása komplex tevékenység, amely – felnőttől, gyerektől egyaránt – nagy felkészültséget, alapos nyelvi ismereteket, gazdag szókincset igényel. Ötvözi mindazt a nyelvi tudást, amelyet az egyn birtokol.

A jó szöveg alapvető kritériuma a tárgyyszerűség, a koherencia, a tömörség, a tématarítás. Ezen kívül elvárás a nyelvhelyesség, a változatos kifejezések használata, a szóismétlések kerülése. Szépirodalmi szövegek (gyerekek esetében elsősorban mesék) alkotásánál színes nyelvi eszközök használata: különböző mondatfajták, jelzők, párbeszédek alkalmazása.

Ha a szöveget le is írjuk – vagyis írásbeli szöveget alkotunk –, a fentiekén kívül meg kell felelnünk a helyesírási szabályoknak, az esztétikus külalakról nem is beszélve.

A megfelelés mindezeknek a kritériumoknak szinte lehetetlen feladat a gyerekek számára. Különösen igaz ez napjainkban, amikor a mese sok család életéből eltűnt, helyét a valóságshow-k, az igénytelen akciófilmek vették át. A szókincs elcsökevényesedését ezzel szoros összefüggésben segítik az sms-ek és a különböző chat-fórumok.

A szabatos, szép magyar beszéd megóvása, átmentése a jövő generációinak az iskola alapfeladata. Éppen ezért pedagógiai eszköztárunk megújítása ezen a területen különösen indokolt. Évek óta keresem azokat a módszereket, amelyekkel a szövegalkotás nehéz feladatát könnyebbé, élvezetessé tudom tenni a kicsik számára.

Kézenfekvő megoldás volt a digitális technika segítségül hívása.

Már az 1990-es években abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy osztálytermünkben rendelkezésemre állt egy számítógép. Akkoriban elsők között kezdtük el kis meséinket, történeteinket megalkotni az akkori (még DOS-alapú) „Mesevilág” szoftver segítségével. Létrehoztunk egy osztály-mesekönyvet, amit a mai napig kincsként őrzünk. Bár az „integráció”, az „SNI-tanuló” akkoriban még ismeretlen fogalom volt, diszgráfias tanulóim a gyötrelmes kézírás helyett már akkor is sikerrel és szívesen használták kis fogalmazások írására (és persze illusztrálására) a számítógépet.

A digitális meseírás tanítványaimmal azóta is egyik legkedvesebb és a legtöbb élményt nyújtó közös tevékenységünk. A módszer az idők során alakult, tökéletesedett, az informatikai eszközök, a szoftverek is egyre segítettek a minőségi fejlődést.

Mára már többféle módszertani megoldást dolgoztam ki az IKT alkalmazására az írásbeli szövegalkotás tanításához. Pályázatom célja ezek bemutatása.

Az ismerkedést a digitális meseírással a Lapoda Mese szoftver segítségével kezdjük. Már első osztályban képesek a kicsik a program segítségével szavak, két-három mondatos kis szövegek képi ábrázolása. Ezután következhetnek az első egyszerű szövegalkotási feladatok: adott képről néhány összefüggő mondat megfogalmazása, majd leírása. A feladatokat változatosan lehet kombinálni nyelvtani, helyesírási problémafelvetésekkel. (Ehhez egy típusfeladat-gyűjteményt is készítettem, amely az 1.sz. mellékletben látható.) A témaadás gyakran történik papír alapú képsorozattal, amelyet időrendbe kell állítani, ki kell egészíteni, vagy az előzményeket, illetve a befejezést kitalálni. Ezután következik a történet reprodukálása a szoftverrel, illetve hozzá a szöveg megalkotása, begépelése. Természetesen egy idő után követelmény az elbeszélés, a mese tagolása, párbeszéddel történő gazdagítása. Így jutunk el aztán a hosszabb, több oldalas történetek megalkotásához, illusztrálásához.

Ha a gyerekek már készség szinten képesek a Paint programot használni, következik a mesék, versek illusztrálása (2.sz. melléklet). A program szövegdoboz – a képen elhelyezve – jól használható versidézetek, rövid szövegek megjelenítésére. Hosszabb történet ábrázolása már komolyabb technikai megoldást igényel. A történetet képekre bontjuk, s egyenként megrajzoljuk. Az elkészült rajzokat Word szövegszerkesztőbe illesztve képregényt készítünk (3.sz. melléklet). A szöveget szövegbuborékokban ábrázolva kitűnően gyakoroltathatjuk a szöveg tömörítését, a párbeszéd alkotását. Igazi csoportmunka, igazi közösségi élmény, ha a képeket „felosztjuk”

magunk között, és minden képet más-más tanuló hoz létre. Az így elkészült montázs-képregény az egész osztály közös alkotása.

További komplex megoldások még gazdagabb lehetőségeket kínálnak. A Power Point szoftverbe illesztve az egyéb programokkal elkészített meseképeinket – diafilmet készítünk. A Lapoda Mese oldalait a prezentációs programmal diavetítéssé alakítva lehetővé válik a mesék függetlenítése az alapprogramtól – könnyebben kezelhetők és bármelyik gépen könnyen levetíthetők (4.sz. melléklet – nem szerepel ebben az állományban).

Ezzel a technikával tudjuk Paint meséinket, elbeszéléseinket is hosszabb szövegezéssel ellátni, valódi mesekönyvvé, diafilmmé alakítani (5.sz. melléklet – nem szerepel ebben az állományban).

Bár pedagógiailag kevésbé értékes megoldás, ha „készen kapott” képeket rendeznek mese-diafilmmé a gyerekek, de óriási sikerélményt jelent számukra a gyorsan megszülető mese – lehetővé téve a szövegre való nagyobb koncentrációt (6.sz. melléklet – nem szerepel ebben az állományban). Digitális képsorozatotak táblaszoftver video-pillanatfelvételeivel, vagy szkenneléssel biztosítok számukra.

Tanítási gyakorlatomból – különféle technikáink közül – ez utóbbi, „mese-diafilm” készítésének részletesebb bemutatására vállalkozom, kiemelve annak néhány lényeges pedagógiai jellemzőjét.

Ha az egyes meseképeket a számítástechnika teremben készítjük el, a munka nálunk minden esetben páros formában folyik, még akkor is, ha elegendő munkahely állna rendelkezésre (1.fotó).

A páros munkaforma kiválóan alkalmas a személyiség formálására. Első sorban nagyfokú alkalmazkodást igényel az együtt dolgozó pároktól. A közös cél elérése munkamegosztást, toleranciát, türelmet, a másik véleményének figyelembe vételét, meghallgatását, kooperációt, sokszor érdekütköztetést, vitát igényel. Megtapasztalják az egymásra utaltságot, a segítségnyújtás és az elfogadás örömét. A közös gépen való osztozkodás sokszor teremt olyan helyzeteket, amelyek pedagógiailag talán értékesebbek, mint maga az ott végzett feladat.

Akár saját rajzokkal dolgozunk, akár „kész” képekkel, a munka további része az osztályteremben folyik, digitális táblánál (2.fotó).

A feladatot e-mailen (az osztály közös e-mail fiókjában) kapják a gyerekek. A motiváció mindig egy rejtvényrel, vagy puzzle-lal történik, amelyet megoldva megismerik a mese címét, témáját vagy a szereplőket (3.fotó).

A következő feladat az ugyancsak e-mailben kapott képek sorba rendezése – csoportmunkában (4.fotó). Ismert történet esetén ez könnyen megy, de ismeretlen képsorozatnál gyakran eltér a csoportok véleménye. Ilyenkor érveléssel kell megvédeni, ütköztetni az álláspontokat.

A sorba rendezett képek alapján aztán közösen kitaláljuk a lehetséges történetet. (Lehet hiányos történet is, ahol a bevezetés vagy a befejezés hiányzik, ennek kitalálása is egy lehetséges feladat.)

Ezt követi a vázlatkészítés páros munkában (5.fotó). Lehet feladat a vázlatpontok képekhez rendelése, vagy azok sorba rakása, vagy a hiányos vázlat kiegészítése.

Ha a történet váza kialakult, elkezdődhet a valódi szövegalkotás folyamata. A képeket Power Pointba illesztve, az aktuális diaképhez közösen alakítjuk ki az egy-két mondatos szövegeket. A szöveg gépelését jó helyesírású, gyorsan gépelő gyerekekre bízva (6.fotó) lehetőség van a másolással nehezebben boldoguló, rosszabb íráskészségű tanulók figyelemmel kísérésére, segítésére. A történetek közös kialakításánál lassan mindenki elsajátítja a szövegalkotás nehéz művészetét: tömör fogalmazást, a szabatos szóhasználatot, a mondatok kapcsolását, a vonatkozó névmások alkalmazását, a szóismétlések elkerülését, a különböző mondatfajták hangulati hatását, a párbeszéd írását. Egymástól sokat tanulnak a gyerekek: a lassabban haladók, a gyengébb képességűeknek jó mintát nyújtanak az ügyesebbek, a gazdagabb szókinccsel rendelkezők. Az egyes mondatok megfogalmazásánál meghallgatjuk az ötleteket, javaslatokat, majd kiválasztjuk a legjobbat, vagy több mondatból gyúrjuk össze a véglegeset. Így mindenki részese egy kicsit a közös alkotásnak.

A mese elkészülte után elindítva a vetítést gyönyörködhetünk művünkben. Közben a párok ellenőrzik egymás szövegét, javítják az esetleges hibákat.

Az óra befejező mozzanata az elkészült mese mentése, és elküldése közös postaládánkba.

S ami természetesen sosem maradhat el: a szöveg végső szóbeli reprodukálása és a munka jól megérdemelt jutalma, kedvencünk, a dramatizálás (7.fotó).

Az IKT-val támogatott szövegalkotás előnyei a hagyományos módszerekkel szemben:

- a történet képei megkönnyítik a vázlatalkotást
- a képek segítenek a témataartásban is, nem engednek elkalandozni a történetről, hiszen mindig csak az adott képet látjuk, ahhoz készítünk mondatokat
- a mesekönyv-oldalak (vagy diaképek) számával behatárolhatjuk a fogalmazás terjedelmét, elkerülve a terjengős, több oldalas szövegek létrejöttét
- a gyerekek számára nem riasztó a szöveg mennyisége, mivel csak az aktuális képhez tartozó rövid szöveggel dolgozunk – a feladat az írás- és olvasási problémákkal küzdő gyerekek számára is motiváló és megoldható
- a javítás gyors, egyszerű, nyom nélküli, a gyerekek előtt mindig csak tiszta, rendezett dokumentum látható
- a digitális meseírás az SNI tanulók esetében esetenként ki is válthatja a kézírást
- kitűnő alkalmat nyújt a differenciálásra: a jól gépelő, jó helyesírású tanulókra bízva a szövegbevitelt, levéve pedagógusról ezt a feladatot, nagyobb figyelmet fordíthat a segítséget igénylő tanulóira
- a visszacsatolás, a sikerélmény azonnali, a kudarc ismeretlen fogalom, amely erősen motiváló hatású
- ugyancsak nagy motiváló ereje van a „közös” postaládának, izgalmas dolog a reggeli napindításnál így kapni a feladatot, és óra végén pedig hazaküldve a közös alkotást a szülők is gyönyörködhetnek benne
- az osztály-postaláda arra is alkalmas, hogy a gyerekek otthon készített képecskéket, meséket, történeteket bármikor megoszthatják társaikkal – erősítve ezzel a csoportkohéziót, az együvé tartozás érzését
- a közös alkotás élménye ugyancsak erőteljes közösségformáló hatással bír
- az IKT-val segített szövegalkotás során jól alkalmazhatóak a kooperatív munkaformák
- hatékonyan fejleszti a digitális írástudást, a digitális kultúrát

A módszer hátránya a hagyományos fogalmazástanítással szemben, hogy az órákra való felkészülés időigényesebb, és magasabb szintű informatikai ismertetket, felkészültséget igényel a pedagógustól. Hosszú évek távlatából tekintve azonban elmondhatom, hogy az **INFORMATIKA** eszközeit ilyen módon alkalmazva **SZAKMAISÁGOM** legjavát nyújthatom, amelynek köszönhetően a pedagógiai **EREDMÉNYESSÉG** a tanítási folyamat minden percében tetten érhető.

Éveken át nagy kihívás volt számomra a fogalmazás óra. Ma már heti rendszeres „Mese napunk” várva várt alkalom mind a magam, mind a gyerekek részéről. Harminc éves pedagógiai pályafutásom legszebb pillanatait köszönhetem ezeknek az óráknak.

Mellékletek

TÍPUSFELADATOK - LAPODA MESE

Képalakítás olvasott szöveg alapján

- király, boszorkány, herceg, kastély, paripa
- A medvecsalád a szikla előtt ül.
- Élt egyszer egy öreg király.
Volt neki egy csodaszép lánya.
Egy éjszaka a gonosz sárkány elrabolta.
A szomszéd királyfi a kardjával legyőzte.
Kiszabadította a királylányt, és ellovagolt vele a kastélyába.
Még aznap hétországgra szóló lakodalmat csaptak.

Összekeveredett mondatok

- A tölgyfa születésnapja
Közeledett a tölgyfa születésnapja
A madarak szép dallal köszöntötték öreg barátjukat.
Az erdőben állt a tölgyfa.
Az ágai között sok madár fészkelte.
- A csökönyös kiselefánt
Sétálni nem akart, unatkozott.
Megirigyelte a papagájt is, de belepottyant a folyóba.
Majom akart lenni, de a huncut majmok megdobálták.
Élt egyszer egy csökönyös kiselefánt.
Visszaballagott a családjához, és most már csak elefánt akart lenni.
- A csodaszép királylány
Volt neki egy csodaszép lánya.
De jött ám a bátor herceg!
Boldogan éltek, míg meg nem haltak.
A szomszéd vár sárkánya elrabolta a királylányt.
Élt egyszer egy öreg király.
Megküzdött a sárkánnyal, és övé lett a királylány.
- A nyaralás
Délután nagy vihar kerekedett.
A ház körül sok a tennivaló.
Az állatok rémülten szétszaladtak.
Nyáron falun nyaraltam a mamáméknál.
A teheneket, a lovakat nekem kellett kivinnem a rétre.
Füles csaholva segített nekem visszaterelni az istállóba.
Zuhogó esőben próbáltam megkeresni őket.

Összekeveredett történetek

➤ Kormi és Zokni

1. Ráadásul a zápor is eleredt!
2. Kedvence az egérpecsenye volt, de néha a kiskacsák közül is elejtett egyet-egyét.
3. Egyik reggel, mire felébredtem, eltűnt.
4. Kormi legszívesebben az ágyam mellett szeretett dorombolni.
5. Legjobb barátom Zokni, a tacsó kutyám volt.
6. Rettenetesen kétségbeestem.
7. Ha nem figyeltünk oda, apa nagy, kényelmes foteljébe is beletelepedett tévézni.
8. Szakadó esőben indultam a keresésére, de soha többé nem találtam meg.

Hiányos szövegek

Az **elrabolt** **királylány**
 Élt egyszer egy öreg _____. Volt neki egy csodaszép _____. A gonosz sárkány elrabolta őt, és a _____ba zárta. Igen ám, de jött a bátor _____, és kiszabadította a _____t. Még aznap hétországgra szóló _____t csaptak, és még ma is _____, ha meg nem _____.

➤ **A varázsló és a tündér**

Egyszer egy gonosz _____ elvarázsolta a virágokat. Mindegyiket állattá _____ . Sírásukat meghallotta a jó _____, és varázspálcájával _____ őket szépséges virágokká. Azóta ilyen színesek a _____.

➤ **A nyár**

Hurrá, végre itt a _____! Hétvégén anyuékkal elmentünk a _____ra. Sokat _____ és vízit csúszdázunk. Ettiünk _____ is. A parton _____at is építettünk.

➤ **Az utazás**

Nyáron a tengernél fogunk _____. Repülővel _____ majd. Sok _____t viszünk magunkkal. A kutyusom is _____jön! Hatalmas szállodában fogunk _____. Már nagyon _____!

➤ **Állatkert és cirkusz**

Az osztállyal állatkertben voltunk. Láttunk medvét, _____, _____, _____ és _____. Nekem a majmok tetszettek legjobban, mert _____.

Átmentünk a szomszédos cirkuszba is. Légtornászok, zsonglőrök mulattattak minket. A _____ volt a legviccesebb, mert _____.

➤ Egy napom

1. kép: Reggel álmosan ébredek.
2. kép: A fürdőben megmosakszom.
3. kép: Fogom a táskám, és elindulok a suliba.
4. kép: Útközben találkozom a barátaimmal.
5. kép: ...an ...
6. kép: ...n
7. kép: ..

Szövegbefejezések

- Tegnap a barátnőmmel cirkuszba mentünk. A porondon légtornászok, bohócok, zsonglőrök adták elő műsorukat. Egy idomár az oroszlánjával veszélyes mutatványokat végzett. Egy bűvész következett. Hirtelen felénk suhintotta varázspálcáját, és ...

➤ Az árva gyerekek

1. Lili és Lali az erdő szélén éltek mostohájukkal.
2. A gonosz banya egy napon világgá zavarta őket.
3. Bolyongtak az erdőben, patakban mosakodtak, tó partján aludtak.
4. Egy napon egy vízéséshez értek. Bánatosan álldogáltak a partján.
5. Hirtelen egy aranyhal ugrott fel: - Ne bánkodjatok, gyerekek, teljesítem három kívánságotokat!
6. ...

Hibás szövegek

➤ Hibás szöveg 3 képben

1. Ulyjra it az ősz, megint elkezdődöt a sulí, de nem bánom, mert már hiányosztak a társaim. Regel korán kelek, meg mosaxom, meg regelizek, asztán indulok.

2. Negyedikben már sokat kel tanulni. Kedvencem persze a tesi, különösen, ha uszunk! Szünetekben a fiúk fociznak, a lányok meg sétálnak, beszélgetnek.
3. Délután még vár a lecke, aztán jöhet a lazítás, a játék, a barátok! Remélem, az idén sikerül sokat javítani a bizonyítottványomon, hogy a felsőt jól kezdhesem!

- A kirándulás
Anyúékal kirándulni mentünk.
Sokk madár csipogot a fákon.
Harkáj kogoktatott a fatörzsön, bagoj surant a lombok közöt.
Egyszer csak meg dörent az ég!
Az égen vilámok cikásztak.
Hamarossan zuhogó essőben futotunk haza.

Mondatfajták gyakorlása

- Állatkertben
Nézd, ott az oroszlánbarlang
Hogy jutunk oda
Én jobbra mennék
Bárcsak közelebb lenne
Jaj, megdobott a majom egy banánhéjjal
- Strandon
Úgy szeretnék fagyit enni
Hú, de forrón tűz a nap
Hol van itt egy napernyő
Gyere, inkább fürödjünk egyet
Kellemes, hús a víz

Párbeszéd írása

- Nagymama születésnapja
 - Gyere, Katikám, szedjünk virágot nagymamának!
 - Jó, máris jövök.
 - Nézd, mennyi tulipán és százszorszép!
 - Én teszek hozzá margarétát is.
 - Kész a csokor. Menjünk, adjuk oda nagyanyónak, köszöntsük fel vele!

Írásbeli szövegalkotás tagolása

- A nyaralás
Nagymamámék falun laknak. Minden évben náluk töltöm a nyarat. Idén is ott vakációztam. Nagyszüleim sokat dolgoznak, hiszen az állatokkal és a kerttel sok a munka. Nagyon szeretek nekik segíteni. Az én dolgom az állatok etetése volt. Van náluk egy lovam is, Ráró. Vele nagyon jó barátok vagyunk. Minden nap friss szénával etettem, és együtt kószáltunk a mezőn. Ezen a nyáron kismalacok is születtek. Nagyon aranyosak voltak, de éktelen hangosan tudtak visítani! Nagyszüleimnél igen jól éreztem magam, de egy idő után honvágyam lett. Boldog voltam, amikor az állomáson megpillantottam szüleimet és Buksit, a kutyámat.

Gyerekek által készített meseillusztráció

Az oroszlán és a kiséger

Ne bánts,
meghálálom!

Felébresztettél,
ezért most
megeszlek!!!

Te, ma olyan
állatot lövünk,
hogy csak na!

Ja, ez a mi
napunk!

Ja, tényleg!

Ne félj, itt
vagyok!!!
Kirágom a hálót,
és kiszabadulsz!

Most már
látom...! Kicsi a
bors, de erős!

Vége

Készítette:
Váradi Olivér
Frenyó Gergő

Szerintem is jól
sikerült! ☺☺☺

Ja, nekem is
tetszik☺

Nóra néni

Képek a tanórákról:

